

BENVINGUDA

Teresa Cabré, Francesc Danés, Oriol Izquierdo, Joan Martí i Castell, Xavier Villalba

Joan Martí i Castell: Obrim l'acte d'inauguració del *I Simposi sobre l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes a la Secundària i a la Universitat. Com i què hem d'ensenyar a les aules del segle XXI?* En primer lloc, té la paraula el doctor Xavier Villalba.

Xavier Villalba: Benvolguts col·legues i amics, us dono la benvinguda en nom del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona. El nostre Departament sempre ha estat interessat a conèixer de primera mà la tasca dels nostres col·legues de l'ensenyament secundari, perquè creiem que podem aprendre de la seva experiència i coneixements per millorar la programació dels nostres graus i titulacions, i acomodar la nostra pràctica docent als perfils formatius dels futurs estudiants universitaris. Una mostra d'aquesta voluntat d'establir ponts de diàleg entre l'ensenyament secundari i l'ensenyament superior és l'organització d'aquest *I Simposi sobre l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes a la Secundària i a la Universitat. Com i què hem d'ensenyar a les aules del segle XXI?* I és que només des del coneixement profund dels punts forts i els punts febles de la formació dels nostres futurs universitaris, de les seves inquietuds i interessos, podrem aconseguir que l'adaptació dels nostres estudis a l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior sigui una ocasió per millorar els nostres plans docents (el què) i la qualitat de la nostra docència (el com). Aquest coneixement el tenim a l'abast de la mà, entre els col·legues de la Secundària, i és fonamental que siguem capaços d'aprofitar-lo amb eficàcia.

Aquest simposi és justament una magnífica oportunitat per compartir coneixements i experiències i posar les bases d'una col·laboració estable entre els qui treballen als instituts i els qui ho fem a la universitat, com per exemple a través de l'Observatori sobre la Llengua i la Literatura Catalanes a la Secundària i a la Universitat. En aquesta època en què, per a molta gent (inclosos alguns responsables polítics i pedagogs influents), l'ensenyament de la llengua catalana és un mal necessari i el de la literatura catalana, un luxe prescindible, iniciatives com aquest simposi són una necessitat urgent.

Felicito, doncs, en nom del Departament, els dos coordinadors, Daniel Casals i Francesc Foguet, i la resta de membres del Comitè Organitzador per la seva feina: crec que n'hi ha prou amb un cop d'ull a l'auditori per apreciar l'encert i la solidesa de la tasca duta a terme.

Permeteu-me acabar aquest parlament, que no voldria que fos protocol·lari, encoratjant-vos a aprofitar aquesta ocasió per compartir, ensenyar i aprendre. Estic convençut que serà una jornada molt profitosa i el punt de partida d'una col·laboració cada cop més estreta i fluïda entre tots els que, malgrat els entrebancs, ens entestem a ensenyar la llengua i la literatura catalanes. Des del Departament de Filologia Catalana de la UAB treballarem perquè així sigui.

Moltes gràcies.

Joan Martí i Castell: Gràcies, doctor Villalba. Té ara la paraula la doctora Teresa Cabré Monné.

Teresa Cabré Monné: Bon dia. Il·lustríssimes autoritats, benvolguts professors, amigues, amics. En primer lloc, vull donar les gràcies als professors Daniel Casals i Francesc Foguet, coordinadors d'aquest simposi, per haver-me convidat a aquest acte de benvinguda, i també als assistents del primer simposi sobre l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes. Els ho agraeixo de tot cor perquè això em permet felicitar-los, a ells i al Comitè Organitzador, per aquesta iniciativa tan necessària i urgent.

Els ensenyaments humanístics en general, i en particular la llengua i la literatura catalanes, han sofert una davallada, una pèrdua de prestigi social i professional provocada per un canvi profund de

l'escala de valors. Però, en el nostre cas, no podem permetre que el pessimisme ens paralizzi. El catastrofisme només porta a la immobilitat, i nosaltres hi hem de plantar cara.

Estic segura que aquesta trobada ja ha servit, abans de començar, de revulsiu, només veient l'interès de les institucions que hi han col·laborat i el nombre d'inscrits. Us animo, doncs, a establir ponts de diàleg i a aplegar esforços, a treballar conjuntament, Universitat i Secundària, per uns objectius compartits. Cal conèixer l'opinió dels experts, dels professors que són a la trinxera, i escoltar experiències per trobar camins i possibilitats per sortir de l'atzucac en què sembla trobar-se l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes. Us animo també a continuar per aquesta via, que aquest primer simposi sigui l'esca per encendre la il·lusió de continuar treballant, per millorar l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes. En aquest sentit, us puc assegurar que el Deganat de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona serà sempre al vostre costat.

Moltes gràcies.

Joan Martí i Castell: Gràcies, doctora Cabré. Té ara la paraula el senyor Francesc Danés.

Francesc Danés: Bon dia i benvinguts. En nom de la Junta de Govern del Col·legi, agraeixo als organitzadors del simposi la deferència de convidar-nos a participar-hi, i també la invitació concreta en aquest acte d'inauguració d'avui.

Voldria pensar que hi som per mèrits propis, atès que, el Col·legi, que com a entitat al servei de la professió docent representa un nombre considerable de professors i professores, no és indiferent a cap de les qüestions de qualsevol ordre que afectin el col·lectiu docent, l'exercici de la seva professió, la seva formació, etcètera.

De fet, el pal de paller, l'eix vertebrador de l'acció del Col·legi, el constitueix la formació del professorat. I vull remarcar la cura especial que, en tot moment, hem tingut en la programació de cursos de didàctica, la llengua i la literatura. I ho hem fet en quantitat i qualitat atenent les demandes que, en aquest sentit, se'ns han formulat des dels nostres col·legiats mateixos. Específicament, vull remarcar, a més, que

fa tres anys vam impulsar i publicar un dictamen sobre la situació de la literatura catalana a l'ensenyament secundari, elaborat pels professors Jaume Aulet i Pere Martí, aquí presents, el qual, per la seva extensió i intenció, pel seu rigor i per la seva voluntat analítica, va tenir un notable ressò i s'ha convertit en un document d'obligada referència i de consulta ineludible.

De segur que, al llarg d'aquest simposi, se'n parlarà, d'altra banda tenint en compte que en Martí i l'Aulet en són ponents. I no cal dir que, d'aquest dictamen, en signem indiscutiblement la tesi que s'hi sosté i les conclusions que se'n deriven. La constatació, com ja s'ha dit anteriorment, de la ineluctable reculada a l'ensenyament de la literatura, ara mateix amb una presència, m'atreveria a dir, gairebé que només testimonial, i no com caldria com a eina fonamental per a l'aprenentatge, també per a l'aprenentatge de la llengua i per a la formació integral dels nostres alumnes. És a dir, com a disciplina cabdal, no únicament per proporcionar l'imaginari, sinó també en l'entrenament de l'eina lingüística.

Més recentment, hem donat suport a la plataforma de professors en defensa del català al Batxillerat que malden pel millorament de la competència lingüística, en davallada preocupant, i a la solució de la qual no hi contribueix gaire positivament la temerària reducció horària de la llengua catalana als cursos de batxillerat.

No hem dubtat tampoc a integrar-nos a l'Observatori de l'Ensenyament de la Llengua i la Literatura Catalanes a la Secundària i a la Universitat, que esperem que comenci a actuar d'una manera positiva i eficaç a partir d'aquest simposi.

Vull dir, en síntesi, que ens trobareu en qualsevol front, en qualsevol proposta, acadèmica o no, en qualsevol línia de treball que, formulada amb rigor i compromís, s'orienti a l'enaltiment de la llengua i la literatura catalanes, a intentar reorientar i aturar la reculada en tots els nivells de l'ensenyament, a lluitar per millorar-ne els currículums, a donar en aquest sentit un cop de mà, si així ho accepten, als gestors del poder polític, responsables del sistema educatiu, a salvar la inveterada i perversa solució de continuïtat que hi ha hagut fins ara entre l'ensenyament secundari i la Universitat, a contribuir en activitats de formació del professorat per plantejar no solament la discussió teòrica sobre l'ensenyament de la llengua i la literatura ara i aquí, sinó a les innovacions

didàctiques que faci falta, atesos els nous temps i les noves circumstàncies. Aquesta ha estat i és la nostra voluntat de participació, perquè així ho vam expressar en el nostre programa de govern i, sobretot, perquè el collectiu docent al qual servim i representem ens ho demana.

Finalment, ens consta que el nombre d'inscrits al Simposi és notable i no dubtem que, a l'èxit de participació, s'hi sumarà la indubtable eficàcia del treball que s'hi dugui a terme, i una constatable bondat del resultat final com correspon a tota feina ben planificada i ben feta. Moltes gràcies.

Joan Martí i Castell: Gràcies senyor Danés. Té la paraula el senyor Oriol Izquierdo.

Oriol Izquierdo: Gràcies, doctor Joan Martí. Gràcies a tots, per ser aquí. Jo també vull començar agraint als principals promotors d'aquesta iniciativa que l'hagin promoguda, que hagin tingut aquesta bona pensada d'aplegar-nos, a tots, avui, en aquesta sala, tan acollidora, de l'Institut d'Estudis Catalans.

La Institució de les Lletres Catalanes, com a organisme que té per missió fonamental fomentar la lectura en primer lloc i fer present a tota la societat, a tota la pròpia societat catalana, el patrimoni literari català i la literatura catalana viva, no podia faltar en una iniciativa com aquesta. No hi podia faltar perquè allò que vosaltres discutíu, allò que vosaltres debateu, els acords a què arribeu tenen molt a veure amb la capacitat que puguem tenir, des de la Institució, d'aconseguir aquests objectius.

La Institució vol estar al vostre servei per donar-vos suport en la vostra tasca docent i també en una activitat com la que avui començareu. Creiem que és importantíssim que tots els qui dediqueu les hores a fer l'esforç d'ensenyar llengua i literatura creeu espais per reflexionar sobre aquesta activitat.

Creiem, també, que és molt important que aquesta reflexió es faci conjuntament des de la Secundària i des de la Universitat. Que aquesta reflexió no es faci, com massa sovint ha passat, d'una manera aïllada, com si el que passa, deixeu-me dir, a l'Escola i el que passa a la Universitat fossin dos mons absolutament separats i estancs. No, és al contrari. Allò que passa a la Universitat en bona part és fruit del que

ha passat abans, com sabeu tots molt bé, a l'Escola i a l'Institut. I allò que es fa a l'Escola i a l'Institut es fa en bona part perquè després pugui florir a la Universitat, i no només a les aules on s'ensenya literatura, sinó al conjunt del sistema universitari.

I, en tercer lloc, també em sembla que és especialment important que es convoqui una trobada com aquesta, que s'iniciï aquest procés de reflexió, que espero que les diverses ponències estimularan a tenir, perquè aquesta no és només una responsabilitat del món docent, sinó que ho és de tota la societat. No us plantejareu només com i què ensenyar a les aules, sinó sobretot de quina manera preparem els ciutadans del futur per ser ciutadans lletrats en el ple sentit de la paraula, és a dir, capaços d'expressar-se i capaços d'arrelar a una terra a través del seu patrimoni literari que, com ja s'ha dit, és el que ens ajuda a configurar la pròpia identitat.

La Institució vol estar al vostre servei perquè aquest procés sigui fructífer. La meva presència aquí, per tant, no és només testimonial, no és només institucional, sinó que vol ser alguna cosa més. I espero que així us la prengueu i que compteu amb la Institució com a suport per a la vostra tasca.

Moltes gràcies.

Joan Martí i Castell: Moltes gràcies, senyor Izquierdo. Senyor Oriol Izquierdo, director de la Institució de les Lletres Catalanes; senyor Francesc Danés, vicedegà de publicacions del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya; doctora Teresa Cabré Monné, degana de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona; doctor Xavier Villalba, director del Departament de Filologia Catalana de la mateixa universitat; benvolguts col·legues, amics, participants en el simposi.

Permetin-me que allò que els diré no siguin sinó unes poques idees que ja he expressat en altres ocasions. Com que ho he fet sense que hagi servit, de moment, per canviar res, prenguin-s'ho no com una repetició, que ho serà, sinó com una insistència pacient. Em centraré en la llengua, perquè així puc parlar per experiència pròpia.

D'antuvi, una constatació essencial i pregonament colpidora: en l'àmbit de l'ensenyament de la competència lingüística vivim un fracàs

que dura anys i anys. No solament no hem aconseguit els objectius que ens haurien de moure, sinó que fins i tot hem abocat els deixebles a una actitud hostil respecte l'aprenentatge de la llengua pròpia. Perquè és avorrit, aquest aprenentatge, perquè se'ls remarca sobretot que és una llengua especialment difícil, perquè insistim bàsicament sobre aspectes gramaticals complexos, perquè no els mostrem la importància i els avantatges de saber-la, perquè no els fem creure, potser perquè nosaltres no ens ho creiem, que sense el domini suficient de la llengua no podran participar adequadament en la vida social en general.

Som, així, un país els ciutadans del qual, en general, no coneixen amb prou suficiència la llengua. I deixo de banda les qüestions de política lingüística i de sociolingüística, de repressió, de privació, etcètera, que avui actuen d'una manera molt diferent a com actuaven en els anys seixanta o en els anys setanta. Som un país així, no exclusivament ni principalment per aquests fets polítics i sociolingüístics. No podem atribuir tampoc aquesta mancança ni a l'aparició de les tecnologies avançades, ni al fenomen de la mundialització, ni al de la immigració, etcètera. El problema ve de lluny.

Al meu entendre, la qüestió principal és que obsedits en la sacralització de la teoria, l'hem convertida en el centre dels programes curriculars. Pensem que això és més modern, amb aquesta solució s'està més al dia, i sobretot entenem que això ens dóna més prestigi i auto-satisfacció, doncs.

Fa molts anys que ensenyo a la universitat, molts de vosaltres ho deveu saber, i concretament a la Facultat de Filologia Catalana. He corregit molts exàmens que, essent acceptables quant a les explicacions sobre conceptes abstractes, en canvi mostren un ús de la llengua amb moltes errades morfosintàctiques i lèxiques. I deixo de banda les ortogràfiques, que aquestes penso que són de, relativament, fàcil solució.

Aquest fet lamentable es caracteritza a més per la reproducció de si mateix sense fi, en un cercle viciós. Els llicenciats que pateixen el dèficit lingüístic acaben essent professors que ensinistraran nous estudiants. Com ho faran? Per l'experiència que tinc i per la informació que m'ha arribat, ho faran repetint-los tesis sovint mal païdes, fent-los unes anàlisis que demostren molt poc o res del sentit i de la competència real de la llengua. Així, l'ensenyament secundari, concretament,

esdevé el grau on s'assaja d'ensinistrar mimèticament allò que els professors han sentit a la Universitat. On es preparaven ells, els professors, com a filòlegs. Cosa que, però, no s'esdevé en absolut en els alumnes de Secundària; no es preparen, almenys tots, per a filòlegs; o ningú, encara. Fiquem-nos tots d'una vegada al cap que els estudiants de secundària no seran necessàriament ni lingüistes ni escriptors. I fiquem-nos d'una vegada tots al cap que seran el que seran, hauran de saber entendre, parlar, escriure i llegir almenys en la llengua pròpia.

Solament en els nivells més elementals de l'educació s'ensenya a això: a entendre, parlar, escriure i llegir l'idioma, passats els quals, passats aquests nivells, s'han acabat els dictats, s'han acabat les redaccions, s'ha acabat la lectura en veu alta, s'han acabat les exposicions orals sobre qualsevol argument, s'han acabat, si és que havien començat mai, les consultes al diccionari a la classe. En moltes aules no hi ha diccionari de la llengua, suposo que no és un problema de recursos econòmics, s'ha acabat la memorització d'alguna poesia o alguna citació dels clàssics, de la literatura dels clàssics del pensament, s'han acabat els refranys, les locucions, les cançons populars, etcètera.

Dediquem hores i més hores a l'ensenyament de llengua, hores i més hores, i deixo de banda el problema puntual a què s'ha fet referència. I en volem encara més, d'hores. I volem no solament que no ens en sostraguin, sinó que en volem més. Però al capdavant el que hauríem de resoldre és el desastre, és a dir, el fet que els estudiants, molt generalment, rebutgen les classes de llengua en les quals, paradoxalment, no aprenen llengua. I probablement per això la rebutgen, almenys en molt bona part.

I remarco, com he fet altres vegades, una contradicció curiosa: en el camp de l'ensenyament de llengües estrangeres hi apliquem una altra manera de fer, una manera de fer que sí que permet que els alumnes acabin entenen-les, parlant-les, llegint-les i escrivint-les, depèn del que desitgin, de vegades simplement entenen-les i parlant-les. Perquè ara entraré en una altra qüestió breument, que és la de l'oralitat i l'escriptura: són dues maneres diferents, amb dos codis diferents d'utilitzar les llengües, com saben vostès.

El primer error que hauríem de corregir, doncs, és el d'actuar i programar els currículums sense saber què en pretenem exactament.

Segur que, si ens ho preguntàvem, què preteníem?, aviat ens posaríem d'acord: que els alumnes acabessin la Secundària amb una bona competència lingüística. I ja està, no caldria gaire discussió més. Però, en canvi, aquesta evidència no es practica, no es té en compte a l'hora de programar aquests currículums i sembla com si allò que pretenem no sigui precisament que assoleixin una bona competència en la llengua.

Cal que partim d'una concepció de la llengua com un codi sòlid i unitari que és, però compost de variació. Per tant, hem d'ensenyar a entendre, a parlar, a llegir i a escriure no solament d'una manera, sinó de moltes maneres segons els contextos de la comunicació. Hauríem de sentir més sovint a les aules que frases com «deixa'm estar, pesat, que em molestes» no sabrem si són correctes si no coneixem el context en què es diu aquesta frase, encara que gramaticalment sigui ben construïda; perquè si la diu un subordinat a un superior, per ben construïda que sigui, li pot costar un disgust irreparable a l'emissor. Les frases, els textos no són per fer-ne una anàlisi, o almenys no són solament per fer-ne una anàlisi des del punt de vista teòric de la morfosintaxi i del lèxic. D'altra banda, el concepte de correcció ha d'incloure el de l'oportunitat del text oral o escrit i el de l'adequació.

Els anunciava una altra observació: la distinció oralitat-escriptura. Les llengües són, abans que altra cosa, per comunicar-nos verbalment. I sembla que partim, des de l'ensenyament, d'un procés invers. Sembla que el que és primer és la llengua escrita, malgrat l'evidència, també en aquest cas una altra evidència, que tots tenim, però que no actuem com si la tinguéssim. L'escriptura és sempre un segon estadi de la competència i un estadi diferent. Hi ha persones que, com he dit abans, en llengües segones saben parlar, saben entendre, però no saben llegir-les; o saben llegir-les, però no saben escriure-les.

No podem caure en l'error de no diferenciar bé els dos codis. I el domini d'una llengua evita d'aquesta manera, des d'aquesta perspectiva, que es parli com un llibre, que es diu, i també, de vegades, que s'escrigui com es parla normalment, cosa que realment penso que s'ha d'evitar.

Les llengües no existeixen només amb la finalitat que s'hi facin obres d'art. Per tant, l'ensenyament no s'ha de centrar, ni exclusivament ni principalment, en el nivell literari. Cal transmetre allò que

denominem el «geni de la llengua», el qual permetrà generar missatges sense l'angoixa tan estesa de si és bo o és dolent, gramaticalment o lèxicament, allò que diem o escrivim.

Els catalanoparlants, fins i tot en aquest cas els coneixedors de la llengua, sembla que només puguin dir allò que ja ha estat dit, tant des del punt de vista morfosintàctic com des del punt de vista lèxic. Sembla que no puguem crear noves formes, tant de dir, morfosintàctiques, com lèxiques. I ho sembla perquè en tenim por. I en tenim por perquè no se'ns ha transmès prou bé la qüestió del geni, que se'n diu, del geni de la llengua. Perquè, si això ho tinguéssim interioritzat, la creació de noves solucions no ens faria cap por, perquè seríem conscients que, respectant aquest geni, tenim el dret, i potser el deure, de fer aquestes creacions quan parlem i quan escrivim.

Per tant, és hora que hi hagi un canvi de rumb fort. Jo diria que molt enèrgic per a la navegació en el món de l'ensenyament de la llengua pròpia, que s'ha d'alimentar de la literatura, com ja ha estat dit; això és obvi.

Altrament, si no fem això, aquest canvi fort i enèrgic, ens autocondemnem a continuar dedicant esforços i més esforços, recursos i més recursos, si volen vostès, hores i més hores, però sense cap utilitat i, doncs, perpetuant una incompetència que ens impedeix fer amb llibertat allò que més ens distingeix com a persones, és a dir, l'ús de la paraula.

Parlar i escriure avui, ja ho he mig dit abans, són sovint accions que ens neguitegen, per allò de si ho fem bé o ho fem malament, en comptes de ser, com implícitament són, accions alliberadores.

Tant de bo que aquest simposi suposi una passa endavant en l'ensenyament que ens cal de la llengua i també de la literatura; he dit que em centraria en la llengua. Estic segur que ho serà, vist el programa, i per tant, per endavant, l'enhorabona perquè l'han organitzat, i sobretot els desitjo molt bona feina. Als coordinadors, als professors Daniel Casals i Francesc Foguet, al Comitè Organitzador, al Departament de Filologia Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona i també a la Facultat i a tots els qui hi participeu us honora el sentit de responsabilitat respecte a un problema tan important i tan complex, de veritat tan important i tan complex. Moltes gràcies i, insisteixo, bona feina.

No declaro res perquè és evident que està inaugurat el Simposi.